

Brederode 1250-1350

N.B. Het onderstaande stuk is uiteindelijk buiten *Nobel streven* gelaten. Het is niet te beschouwen – laat staan te citeren - als een publicatie, enkel als “director’s cut”.

Dertiende eeuw

De bronnen voor de Hollandse adelsgeschiedenis beginnen pas vanaf de dertiende eeuw volop te stromen, en dat is net/juist op tijd. Die eeuw bracht Holland immers twee graven van uitzonderlijk formaat, in de persoon van Willem II en diens zoon Floris V. De vader werd op 3 oktober 1247, op 20-jarige leeftijd, in plechtige vergadering te Keulen door de Duitse keurvorsten “unaniem en onder bijval” uitgeroepen tot Roomskoning. Zijn verrassende benoeming kwam voort uit de omstandigheid dat het kiescollege het niet eens kon worden over meer voor de hand liggende kandidaten. Maar dat nam niet weg dat het voor Holland een glorieuze verheffing betekende. De graaf van een dusdanig perifeer gewest gekroond tot koninklijke majesteit, en nu met rijksappel en scepter gezeteld op de troon van Karel de Grote, van waar hij op zijn minst in naam regeerde over een gebied dat zich uitstreekte van Bremen tot Siena! Terstond ging Willem II het officiële zegel van *Rex romanorum* voeren, en liet hij op het Haagse Binnenhof een kasteel verrijzen van onhollandse proporties en pretenties, dat koninklijke status uitstraalde. (En dat nog altijd doet).

Lang heeft Holland niet van deze uitverkorenheid kunnen genieten. Op 28 januari 1256 vond koning Willem II de dood in het Noordhollandse Hoogwoud, waar hij op expeditie was tegen weerspannige West-Friezen. (De koning schijnt met paard en al door het ijs te zijn gezakt en vervolgens door vijanden doodgeknuppeld. Een middeleeuwse bron beweert dat indien de Westfriezen hadden beseft met wie ze hier van doen/te maken hadden, ze wel voor losgeld zouden zijn gegaan in plaats van Willem af te slachten). In één klap veranderde hierdoor de situatie van het graafschap Holland van droom in nachtmerrie. Dat het Roomskoningschap terstond verviel met weinig kans op terugkeer van die status, was feitelijk maar een bijkomstigheid. Bedreigender was dat Willems erfopvolger Floris V op dat moment nog pas anderhalf jaar oud was. Met een graaf die nog ternauwernood kon lopen, werd Holland uitermate kwetsbaar.

Maar met behulp van wijze voorgedij (vooral van Floris' tante Aleid), prudent beleid binnen het graafschap en een dosis inspiratie via de geschiedverhalen van Jacob van Maerlant groeide Floris V voorspoedig door naar officiële ambtsaanvaarding op zijn twaalfde in 1266. De jonge graaf blijft daarna overtuigend in het zadel en ontwikkelt zich tot charismatisch vorst die voor vernieuwing staat, met open oog voor landbouw, waterstaat, handel en onderwijs. Maar een charismatische vernieuwer zal als vanzelf weerstanden oproepen, en dat culmineerde in de roemruchte moord op Floris V op 27 juni 1296 tijdens een jachtpartij vanuit het Muiderslot. Daders waren zijn eigen edelen Herman van Woerden, Gerard van Velsen en Gijsbrecht van Amstel; over hun motieven en een mogelijk groter complot daarachter wordt al meer dan zeventienhonderd jaar gespeculeerd. De grafelijke titel ging over op Floris' 12-jarige zoon Jan I, die daartoe snel uit Londen moest worden gehaald alwaar hij voor zijn opvoeding aan het Engelse koningshof verbleef. Hetgeen allesbehalve uitsluit dat juist koning Edward I de kwade genius achter de moord op Floris V kan zijn geweest.

Gedurende de hele dertiende eeuw zien we de Brederodes prominent in de omgeving van de Hollandse graven. De eerste heer, Dirk Drossaard, was hofmaarschalk onder graaf Floris IV, de vader van Willem II. Hun beider zonen (allebei Willem genaamd) stonden in nauwe betrekking. In 1248 noemt Willem II de tweede heer van Brederode in een oorkonde zelfs *consanguineus*, "mijn bloedverwant", hetgeen een heel speciale klank moet hebben ingehouden. Hij verleent hem ook allerlei gunsten, zoals het eigendom van het goed Reesveld (huidig Reeuwijk) en het ambacht Velsen, alsmede de *zeevond* - dat wil zeggen: alles wat uit zee aanspoelde - rond de monding van de Zijpe, in de kop van Noord-Holland nabij Schagen. Heer Willem van Brederode vergezelde zijn vorst bij talrijke gelegenheden als helper, getuige en medezegelaar. Vermoedelijk was hij er zelfs bij geweest in Keulen op 3 oktober 1247 toen Willem van Holland daar het koningschap verwierf. In elk geval bevond Brederode zich in de voorste gelederen van het reusachtige leger waarmee de jonge koning dadelijk zijn gezag deed gelden op een veldtocht langs de Rijn. Deze resulteerde in de inname van Aken, waar Willem II op 1 november 1248 officieel tot roomskoning werd gekroond, stellig in aanwezigheid van de heer van Brederode en andere prominente edelen uit Holland. (Aleid, de zuster van Willem van Brederode, werd ter bezegeling van nieuwe verhoudingen uitgehuwelijkt aan de kasteelheer van veroverd

Keizersweerd bij Düsseldorf). Bij de inname van Aken had Willem II overigens essentiële steun gekregen van de West-Friezen, die met hun kennis van watermanagement/waterstaat de stad wisten te laten overstromen, waarna Aken in last was. Een paar jaar later echter kwam de koning zelf op voet van oorlog met Westfriesland te verkeren. Willem van Brederode was toen getuige van het dramatische gebeuren in Hoogwoud.

Ook na de dood van Willem II bleef de invloed van Willem van Brederode in het graafschap werkzaam. Hij onderhield goede relaties met opeenvolgende voogden van Floris V, en consolideerde zijn positie gedurende diens eerste jaren als graaf. In deze jaren maakte weliswaar een nieuwe, Zeeuwse factie opgang aan het hof – maar ook met deze clan stond Willem van Brederode op goede voet, al was het maar dankzij zijn huwelijk (rond 1252) met Hildegonde/Hillegonda [*Aggie kies maar de mooiste naam, kunnen allebei] van Voorne. In 1269 blijkt Willem ook baljuw van Zuidholland te zijn: een invloedrijk en zeer profijtelijk ambt van waaruit hij rechtspreekt namens Floris V, en als rentmeester de grafelijke goederen beheert in deze regio. Ook organiseerde de baljuw zo nodig militaire mobilisatie (*heervvaart*) en was hij *ex officio* lid van de grafelijke raad.

Maar het zou vooral tijdens de latere regeringsjaren van graaf Floris zijn dat het geslacht Brederode opgang maakte, al ging het met vallen en opstaan. Toen in 1285 Willem van Brederode overleed en zijn zoon hem opvolgde als Dirk II, was het juist een tijd van rivaliserende adelsfacties rondom Floris V. Bij diens wraaktocht tegen de Friezen – die immers zijn vader hadden vermoord – vocht Dirk van Brederode aan de zijde van zijn graaf. Maar ten tijde van de zogenoemde “Zeeuwse crisis” in 1290 raakte Dirk in ongenade, en werd hij zelfs gevangen gezet in Geertruidenberg. Pas twee jaar later vond tussen graaf en leenman officieel verzoening plaats, die feitelijk een/de onderwerping was van Dirk van Brederode. Het gewicht van deze zaak vertaalde zich in de uitgebreide documentatie waarmee de zoen gepaard ging, zowel in het Latijn als in het Nederlands [*NB beter in hoofdtekst in modern NL weergeven, met Mnl aan de voet? Of toch voor de authentieke sfeer het Mnl centraal, met de vertaling aan de voet?] Reeds in de aanhef betoont Dirk zich nederig de mindere:

Ic Diederic van Brederode, riddre, make cont alle den ghenen die desen brief sien of selen sien lesen of horen lesen, dat ic omme alrehande twiste ende broke die ic gehad

ebbe ieghens minen rechten here, heren Florense Grave van Holland, van Zeeland ende here van Vrieslant, bi miere sculden ende buten siere verdiente, waerbi ic in sire ghevanghenesse quam...

In het vervolg belijdt Dirk uit en te na zijn onwrikbare aanhankelijkheid jegens de graaf en heel diens nageslacht. Hij belooft deze *ewelike ende sonder ende te helpene ende in staden te stane met rade, met dade, met live ende met goede*. Enzovoort etcetera, honderden regels lang; het is weinig minder dan een knieval op perkament. Dirk zal de tekst bij de bekrachtiging vermoedelijk hardop hebben moeten (laten) voorlezen, wie weet in knielende houding/geknield. Het stuk wordt geflankeerd door een pakket garanties en getuigen (onder wie de bisschop van Utrecht), en heeft Dirks hele (mannelijke) familie als medezegelaar.

Saillant is dat het pièce de résistance van het dossier Dirks zogenoemde geheimzegel draagt: het zegel dat dertiende-eeuwse edelen alleen gebruikten voor persoonlijk sensitieve stukken. In Dirks geval was dit een eeuwenoude Romeinse *gemme*: een (half-)edelsteen geslepen met een voorstelling in reliëf - zogeheten camee – van in dit geval twee elkaar toegewende hoofden van een man en een vrouw. Dirk van Brederode zal dit uitzonderlijke Romeinse kleinood ooit hebben laten zetten in een (sindsdien verdwenen) zegelring, voorzien van het randschrift: *Sigillum secretum domini de Brederode*, “Geheimzegel van de heer van Brederode”. Waarom gebruikte Dirk dit zegel juist op dit moment? Schaamde hij zich voor de barensteel in zijn familiewapen, voelde dat als een vernedering teveel? Hij blijkt het Brederodewapen overigens wel vaker te hebben geretoucheerd, en de barensteel bij voorkeur te vervangen door een schuine balk, die weliswaar net zomin fraai oogde maar vermoedelijk minder beladen was.

Het centrale stuk van de verzoening gaat vergezeld van plechtige garanties van andere edelen dat zij de graaf onvoorwaardelijk zullen steunen indien de heer van Brederode zijn belofte mocht schenden. Met als juridisch klapstuk nog een oorkonde waarin heer Dirk van Brederode verklaart dat bij geschil over de interpretatie van de voorwaarden van deze verzoening, graaf Floris eenzijdig mag bepalen wat de juiste lezing is. Plus een Latijnse oorkonde waarin Dirk de bisschop van Utrecht vrijbrief geeft om hem te excommuniceren indien hij zich niet aan zijn beloftes houdt. Het hele dossier beslaat tien grote stukken, in een moderne uitgave dertig bladzijden tekst, allemaal na grondige ambtelijke voorbereiding bezegeld door wel 23

prominente edelen. Het moet een hele grote verzoendag zijn geweest, op 6 februari 1292 aan het Haagse Binnenhof.

Na aldus diep door het stof te zijn gegaan, herwon de derde heer van Brederode de gunst van Floris V en werd hij voor de graaf opnieuw een steunpilaar. In 1293 leent hij geld aan de vorst, overigens niet voor het eerst. In 1295 leidt hij samen met neef Jan van Renesse in Zeeland een legermacht tegen oprukkende Vlamingen. Cadzand (toen nog een eilandje) brandde hij plat, om na een strooptocht door Zeeuws-Vlaanderen met buit beladen triomferend terug te keren naar Den Haag. Dirk lijkt in Floris' late jaren permanent lid van diens grafelijke raad te zijn. Op 9 januari 1296 is hij zelfs eerste medezegelaar in Parijs, als daar de graaf van Holland (voor goed geld) een politieke alliantie sluit met koning Filips de Schone van Frankrijk. Klaarblijkelijk was Dirk van Brederode op dat moment de eerste onder de Hollandse edelen. (Het akkoord van Parijs wekte overigens wel meteen de woede op van de koning van Engeland. Binnen twee weken vaardigde deze een handelsembargo tegen Holland uit. Deze zaak kan hebben meegespeeld bij mogelijke Engelse betrokkenheid bij de dramatische gebeurtenissen op 27 juni 1296).

In de verwarring na de moord op Floris V is Dirk van Brederode gedurende enige tijd verdacht geweest van medeplichtigheid. In 1298 werd hij hierom zelfs drie weken lang in gijzeling genomen in kasteel Wateringen in het Westland. Bij inschrijving als gijzelaar moest hij op schrift verklaren te beseffen dat het hem gepermitteerd was/was toegestaan [*ook hier weer: in hoofdtekst liever meteen vertaling, en het Mnl aan de voet?] *te wanderen daghelix ene mile al ommetrent dat huys [...] ende waer dat sake dat ic voer buten pale vander wanderinghe voerseit, dat ic verbeurt hebbe al mijn goet*. Kort daarna verklaarde Jan I hem evenwel onschuldig aan de moord op Floris, en lijken de betrekkingen tussen de nieuwe graaf en Brederode te zijn genormaliseerd. Hun relatie was van den beginne nauw genoeg. Dirk had in 1296 de leiding gehad van de Hollandse delegatie die pal na de moord op Floris V naar Engeland was gevaren om Jan als nieuwe landsheer naar Holland terug te halen. Dat moet een imposante missie zijn geweest: een vloot van maar liefst zestig schepen – allemaal op rekening van Dirk van Brederode. Uit Spaarnwoude nam men als bijzondere Kennemer attractie de reus Claes van Kyethen mee, in wiens gigantische schoenen kinderen languit konden liggen, “en over wie de Engelsen zich zeer verbaasden”.

Klaarblijkelijk boezemde het Hollandse vertoon bij Edward I enig respect in, want de koning bewilligde ter plekke in een huwelijk tussen Jan I en zijn eigen dochter, prinses Elisabeth. Op 7 januari 1297 was Dirk van Brederode van de partij bij het luisterrijke huwelijk te Ipswich. Hij bleef daarna geruime tijd in Engeland, en hechtte in die weken zijn zegel aan diverse flankerende afspraken tussen Engeland en Holland die de relaties verder moesten verstevigen.

Spil en hefboom van de adellijke macht waren in de Middeleeuwen de strategisch gesloten huwelijken. Om de persoonlijke gevoelens tussen de gehuwden ging het daarbij in de verste verte niet. Huwelijken dienden om het familiebelang te borgen, doordat ze allianties smeedden met politiek en materieel aantrekkelijke partijen, en via nieuw nageslacht voor verdere groei en bloei van de familie konden zorgen. Er konden uiteraard telgen van Brederode intreden in kerk of klooster; maar in de wereld moest bij voorkeur niemand van hen ongehuwd blijven. Vrijgezel(lin) was feitelijk geen optie. Het was zaak om bij dit alles vroeg en pro-actief te opereren, want begeerlijke partijen waren vroeg/jong in trek. Als uitvloeisel hiervan stonden in deze kringen geregeld kinderen voor het altaar. Vanaf twaalf jaar kon er formeel worden getrouwd, maar niet zelden was zo'n huwelijk al ruim daarvoor bedisseld.

Omstandige huwelijkse voorwaarden hoorden erbij, tot en met zo nodig afspraken betreffende de huwelijksnacht waarin de fysieke consummatie plaats moest vinden zonder welke een huwelijk ongeldig was. Zo vroeg in 1385 de gravin van Holland, moeder van een jonge bruid, de wederpartij of zij een hofdame zou mogen sturen naar het meisje “nadat zij was beslapen; want zij is teer van gestel, en vreemde mensen kennen haar gewoonten niet zo goed als degenen die dagelijks met haar verkeren”.

Het arrangeren van de juiste huwelijken met adequate voorwaarden moet een familie als de Brederodes veel aandacht, overleg en onderhandelen hebben gekost. Bewaarde bronnen registreren van dit alles hoogstens de uitkomsten, en dan alleen nog de geslaagde. Wij krijgen zodoende niet de flauwste indruk hoeveel water er door de zee moet zijn gegaan voordat de dertiende-eeuwse heren Dirk I, Willem en Dirk II hun gemalinnen hadden gevonden (beter: gekregen). Wel geeft de afkomst van de dames zicht op de ambities waarmee Brederode opereerde: want deze Alveradis van Heusden, Hillegonda/e van Voorne en Maria van der Lecke waren elk een eersteklas

partij. Vooral de bruid van Voorne was een grote vis/vangst. Zij was erfdochter van een voornaam geslacht dat de titel burggraaf van Zeeland mocht voeren, en de zuster van Albrecht van Voorne, jeugdvriend van Floris V. Verder/Daarnaast moesten natuurlijk niet alleen de stamhouders maar ook de andere Brederodes goed terecht komen; en zo zien we vanaf hun dertiende-eeuwse stamboom ook vertakkingen naar adellijke families zoals Poelgeest, Schoten, Egmond, Loenersloot, Persijn, Polanen en Buren. Het duidt allemaal op een goede hand van kiezen en contracteren; bij de huwelijksfeesten zal de familie doorgaans in haar nopjes zijn geweest. Daarna begon het wachten op nakomelingschap, waarvoor weer nieuwe deliberaties zouden worden aangegaan. Al met al een hoop gedoe en kopzorg, maar even zoveel kansen.

Nakomelingschap kwam er volop gedurende de dertiende eeuw. Brederode betoonde zich een vruchtbaar geslacht. Dirk I en Alveradis van Heusden kregen drie zonen en een dochter. Willem van Brederode en Hildegonda/e van Voorne kregen liefst zes of zeven kinderen, plus een erkende bastaardzoon van Willem bij jonkvrouw Margriet van der Merwede. De nakomelingen daarvan (evengoed Brederode geheten) zouden het in Dordrecht trouwens goed gaan doen, en daarbij soms zelf bastaarden verwekken die ook al weer fier Brederode bleven heten. (De stamboom groeide op deze wijze breed uit). Heer Dirk II en Maria van der Lecke kregen drie zoons en vier dochters. Een van de meisjes ging het klooster in, maar de zes andere kinderen werden op stand uitgehuwelijkt. Voor dochter Jutte (koosnaampje voor Judith) moest daartoe speciale pauselijke dispensatie worden verkregen: zij en haar beoogde echtgenoot Jan van Persijn waren immers bloedverwanten in de 4^e graad. Twee van hun overgrootmoeders waren zusters geweest, hetgeen verboden was sinds het 4^e Lateraans Concilie van 1215. Maar de Persijns waren een prachtige partij, en bovendien naburig aan de Brederodes, met wie een goede relatie dus wat waard was. Gelukkig streek de paus over zijn hart (en met een strijkstok bij de curie?/stellig niet zonder dat de curie incasseerde). Jutte en Jan zouden drie dochters krijgen.

De voornamen van de kinderen Brederode zijn evenzeer betekenisvol. Vernoemingen deden ertoe, in deze kringen, en tal van namen illustreren hoezeer het geslacht zich wenste te verbinden met het Hollandse gravenhuis. Dirk, Willem, Floris, Aleid, Elisabeth, Rikardis, Alveradis – al deze Brederodetelgen langs de hoofdstam droegen namen die in de grafelijke familie gangbaar waren. Zulke/Deze Brederodes kregen bij geboorte als het ware een diplomatiek paspoort mee. Maar ook zijtakken van de stamboom droegen voorspoedig vrucht. Catharina van Brederode, dochter van

Dirk II, kreeg samen met heer Jan van Polanen zes kinderen. De derde zoon van Dirk I, Floris geheten, werd logischerwijs geen heer van Brederode maar wel autonoom leenman in het Westland (Monster). Hij werd ten minste zeventig jaar oud, en liet zelf ook weer vijf kinderen na. Niet dat het altijd volgens plan verliep natuurlijk. Er kwam in de familie ook onverhoopte kinderloosheid voor, zoals bij Alveradis, dochter van Willem van Brederode en haar echtgenoot Dirk van Poelgeest. Ook bij de jongste zoon van Dirk II en Maria van Buren was het huwelijk na 23 jaar nog altijd kinderloos. Dan waren er natuurlijk jonggestorvenen – van wie de jongste veelal niet eens de documenten zullen hebben gehaald.

Heer Dirk II van Brederode werd opgevolgd door zijn tweede zoon (Hendrik), omdat de eerste (Willem) nog tijdens het leven van zijn vader overleed. Wel was deze Willem nog gehuwd geweest, met Elsebee (Elisabeth) van Kleef, een jonkvrouw die van hoge maar verarmde Duitse adel was en die met Willem nog een zoontje had gekregen, Dirk geheten. Meteen na Willems overlijden rees er enorm gedoe tussen schoonvader en –dochter over de lijfrente waartoe Elsebee krachtens haar huwelijkse voorwaarden als weduwe gerechtigd meende te zijn. Er was een uitspraak van de graaf van Holland in persoon voor nodig om hun geschillen te beslechten. Nadat heer Dirk van Brederode en Elsebee van Kleef, aldus de oorkonde, “bij hoog en bij laag” hun standpunt hadden toegelicht, bestudeerde de graaf samen met zijn adviseurs nauwlettend het betreffende huwelijkscontract. Ze stelden Elsebee in het gelijk. Zij mocht op grond daarvan haar lijfrente met alle neveninkomsten uit Brederodegoed behouden *also lange als sy levet*, inclusief woonverblijf in Voshol. Als rijke weduwe van omstreeks 27 jaar, ging Elsebee daarna al spoedig terug naar geboortestreek Kleef – de kleine Dirk achterlatend, vermoedelijk daartoe gedwongen. Hij zou immers nodig kunnen zijn voor het schragen van de hoofdstam van de Brederodes. Dirk groeide nu op aan het grafelijke hof in Henegouwen, en zou later inderdaad een hoofdrol spelen zoals we nog zullen zien. In haar geboortestreek is Elsebee later hertrouwd met de voorname en schatrijke Conrad van der Mark, domproost van Münster, die om haar de geestelijke stand verliet. Met hem nam Elsebee haar intrek in kasteel Hörde nabij Dortmund, om uiteindelijk haar eerste echtgenoot met 45 jaar te overleven – al met al een flinke kostenpost voor de familie Brederode.

Kortom: er waren uiteraard tegenslagen, strepen door rekeningen en geschillen. Maar per saldo stond het geslacht Brederode er aan het einde van de dertiende eeuw nog beter voor dan aan het begin.

Veertiende eeuw

Bij de overgang naar het Henegouwse gravenhuis, bleef het geslacht Brederode een vaste waarde in het graafschap Holland. Graaf Willem III herbenoemde heer Dirk II van Brederode in zijn grafelijke raad. Dirk II behoorde tevens tot de aanvoerders van de Hollandse troepen die in 1304 een halt toeriepen aan een Vlaams invasieleger. Deze heer van Brederode was inmiddels de 60 gepasseerd, maar nam even zo goed nog volop deel aan een nieuwe strafexpeditie tegen de Friezen, waarvoor een Hollands-Utrechtse vloot in 1311 de Zuiderzee overstak. (De actie strandde evenwel op de vervaarlijke Friezen, en de vloot moest spoedig rechtsomkeert maken.) In 1315 kwam Dirk met 249 mannen op bij heervaart tegen Vlaanderen, een tocht die echter moest worden afgebroken vanwege het afschuwelijke weer dat maakte dat het Hollandse leger aan de oever van de Schelde in de modder vastliep.

Het was minstens de achtste heervaart in Dirks leven, waarin hij ook de moord op Floris V had meegemaakt met alle heftige nasleep van dien, en vier opeenvolgende graven van Holland had gediend. Zijn gemalin Maria van der Leck was hem al in 1307 ontvallen, na Dirk zeven kinderen te hebben geschonken. Tegen deze achtergrond is het niet onbegrijpelijk dat Dirk, de 65 jaar voorbij/gepasseerd, in 1318 op pelgrimage ging. (Begonnen met de vrome schenking van een gouden miskelk aan de nieuw gereedgekomen Haarlemse Sint Janskerk). Zijn reisdoel zou volgens sommige bronnen Jeruzalem zijn geweest, maar was vermoedelijk Tours. Op de terugreis werd Dirk ziek. Hij stierf op 16 december 1318 in Reims en werd aldaar begraven bij de dominicanen.

De oudste zoon van Dirk was reeds gestorven, zodat de opvolging toekwam aan de tweede, Hendrik, die in 1318 pas dertien jaar oud was. In zijn beginjaren werd hij omringd door een voogdijraad van aanzienlijke edelen, die als voornaamste taak had om voor de nieuwe heer van Brederode een goed huwelijk te arrangeren. Dat ging ditmaal bepaald niet van een leien dakje, vermoedelijk omdat de financiën van Brederode penibel waren geworden, om voor ons niet helemaal inzichtelijke redenen. In 1321 slaagde men evenwel/niettemin. De nieuwe vrouwe op Santpoort werd Isabelle de Fontaines uit Franstalig Henegouwen. Rijk was ze niet bepaald en misschien daarom relatief lang ongehuwd gebleven. De bruid moet 10 jaar ouder dan

de zestienjarige Hendrik zijn geweest; maar volgens Willem Procurator stond zij “in aanzien vanwege het bloed van haar voorouders”.

In het geval van Hendrik en Isabella zijn hun huwelijksvoorwaarden bewaard gebleven. Die geven een goed inkijkje in de gedetailleerde wijze waarop in deze tijd de aristocratie haar huwelijken beregelde. Van alles werd vastgelegd op schrift.

Bijvoorbeeld dat het echtpaar zich zou vestigen op Santpoort, en dat Hendrik à raison van 16 pond per jaar zou delen in de opbrengsten van tolrechten die zijn bruid van vaderszijde had geërfd. Omgekeerd zou *joncfrouwe Ysenbeel* een jaargeld krijgen van driehonderd pond (waardevast), dit op te brengen uit de inkomsten van Hendriks land *dat ommetrent Brederode gheleghen es*; indien dit laatste daarvoor onvoldoende zou blijken te renderen, aan te vullen uit *sinen goede in Suuthollant*. Ook beregelt het contract de implicaties ingeval het huwelijk kinderloos zou zijn bij Hendriks overlijden. Alsdan had Isabelle het recht om, met behoud van jaargeld, Santpoort te verlaten onder medeneming van alle sieraden die zij bij huwelijk had ingebracht alsmede alles wat zich *op die tijt in hare camer* mocht bevinden. (Naar goed aristocratisch gebruik had het echtpaar separate (slaap)vertrekken). Zou Isabelle overlijden nog voor zij kinderen had gebaard, dan zou haar Brederode-jaargeld naar haar Henegouwse erfgenamen blijven gaan. (Met als de kleine lettertjes dat dit evenzeer gold indien zij wel kinderen had gekregen, maar deze niet meer in leven waren.)

De huwelijksakte van Hendrik en Isabelle werd op 6 april 1321 ondertekend ten overstaan van een reeks *vrienden ende magen* (verwanten). Maar het zou touwtrekken blijven. Al op 9 oktober moest graaf Willem III eraan te pas gekomen om Isabelle's lijfrente te garanderen ingeval van Hendriks overlijden. Vermoedelijk trok de zaak Elsebee nog diepe sporen; deze lijkt voor Brederode weinig minder dan traumatisch te zijn geweest. Zo kreeg in 1342 Katerina van Brederode, jong weduwe geworden, van haar bloedeigen zoon de voorwaarde afgedwongen dat zij nimmer zou hertrouwen. Gevolg was dat zij dertig jaar alleen zou blijven. Hendrik en Isabelle bleven steggelen over hypothetische gevallen. Met name wat er zou gebeuren als een van beiden kwam te overlijden, lijkt een frequent gespreksthem te zijn geweest tussen de jonge echtelieden.

Met kerstmis 1325 krijgt Isabelle een extra lijfrente uit tienden in Noord-Holland, met als bijzondere bepaling dat zij die inkomsten zou moeten delen met een eventuele zoon indien Hendrik van Brederode *aflijvich* zou worden - d.w.z. van het

leven af zou raken, oftewel dood. Let wel: Hendrik van Brederode was op het moment van schrijven twintig jaar. Mocht er geen zoon zijn, dan kwam alles toe aan *joncfrou Isebeel*. Op 18 mei 1329 moet de graaf van Holland wederom haar lijfrente bevestigen. Bij een volgende gelegenheid volgt herbezegeling van de garantie – door Hendrik afgegeven *in goeden live, machtich onser redenen* - tot blijvende bewoning van Santpoort aan haar als eventueel langstlevende, met vrijelijke beschikking over *alle onse inboedel, of have of beesten, tam ende wilt, cleynt, ghelt, coren ende al onse ander roerende goed*, “hoe het ook heet”. Het huwelijk lijkt te hebben gebaad in wantrouwen, en dat zal alleen maar zijn gestegen/opgelopen naarmate het echtpaar meer moeite kreeg de eindjes aan elkaar te knopen. Hendrik had al in juni 1325 onder garantstelling van de graaf een grote lening moeten sluiten bij *lombarden*, Italiaanse geldschietters (vgl. het latere begrip *lommerd*). In april 1326 kreeg hij zelfs van de landsheer eenmalig surseillance van belastingen vanwege ontoereikende liquiditeiten. De bruidschat voor zijn zuster, die was ingetreden in het hoogadelijke klooster Rijnsburg, moest hij in termijnen afbetalen.

Ten aanzien van nakomelingschap blijken de huwelijkse voorwaarden van Hendrik en Isabelle een vooruitziende blik te hebben gehad. (Waren bruid en/of bruidegom misschien evident zwak van gestel?) Het echtpaar kreeg weliswaar rond 1327 een zoon, maar deze stierf omstreeks zijn vijfde jaar. Isabelle liep/ging inmiddels naar de veertig, en het huwelijk bleef sindsdien kinderloos. Het klimaat zat ook niet mee. Nadat Hendrik in 1325 kosten noch moeite had gespaard voor een betere bedijking van Heer Heyenland in de Alblasserwaard bij Zwijndrecht, vernielde in 1330 een stormvloed al het werk en zag de heer van Brederode zich gedwongen het betreffende land op 22 juli 1331 te verkopen aan de graaf, aangezien hij niet kon meebetalen aan de kosten van een nieuwe waterkering. Vervolgens zien we Hendrik financieel het ene gat met het andere dichten. Hij verkoopt de erfenis van een tante, en beleent goederen tussen Lek en Merwede aan heer Jan van Polanen. Om deze later terug te kopen (met bijstand van de graaf) met het doel zijn prestigeverlies goed te maken, moest hij een nieuwe lening aangaan die hij nooit heeft kunnen aflossen.

Tegenover al deze donkere wolken hebben de bronnen weinig zonneschijn te bieden. Sterker nog: Hendrik is opvallend weinig zichtbaar in de stukken, en dat terwijl hij toch 27 jaar lang heer van Brederode is geweest. Hij was overduidelijk veel minder in tel onder de Hollandse elite dan zijn vader was geweest. Wel heeft hij in augustus 1337 een keer als gastheer gefungeerd op Santpoort voor graaf Willem IV,

diens gemalin en hun gezelschap tijdens de inhuldigingsreis van het grafelijk paar door Holland. Zulk hoog bezoek ging in de Middeleeuwen gepaard met navenante lasten voor de gastheer, die vanwege de bijzondere eer hem hier bewezen werd geacht zijn gasten met hun hele entourage op niveau en kosteloos te onthalen. Hendrik zal aan de diners op donderdag, vrijdag en zondag en het ontbijt op maandag niet zonder gemengde gevoelens/zorgen hebben aangezetten. Wat graaf en gravin betreft was het bezoek klaarblijkelijk geslaagd, want in 1345 kwamen ze nogmaals.

Afgezien deze ontvangsten aan huis blijft heer Hendrik van Brederode nagenoeg onzichtbaar in de bronnen van destijds. Hendrik reisde ook niet mee, zoals zo vele andere Hollandse edelen, op de beroemde pelgrimstocht van de jonge graaf Willem IV in 1343 naar Jeruzalem. Het reisgezelschap vertrok op 8 augustus, en ging eerst overland van Elzas-Lotharingen naar Bazel en via Luzern dwars door Zwitserland en over de Sint Gottard (*sente Godevaerds berch*) via Como naar Milaan richting Venetië. Daar kwam men aan op 31 augustus – 50 man, 200 paarden, in drie weken! – om zich vervolgens in te schepen – met vertraging wegens de begrafenis van een reisgezel - richting Rhodos en vervolgens Cyprus. (Voor onderweg huurde de graaf bij *Nycolao de Turcsman* drie slavinnen in, van wie er een op reis het leven liet). Vandaar ging Willem met een klein groepje getrouwen, vermomd als matrozen vanwege het risico op gijzeling dat rijkaards op reis liepen, naar Syrië, alwaar ze aankwamen op 3 oktober. Aansluitend gingen ze (nog steeds incognito) naar Jeruzalem, om te knielen bij het Heilig Graf. Na die gelukzalige ervaring ging het vanaf 26 oktober weer terug richting Venetië, alwaar men vanwege het slechte weer pas aankwam op 25 november, en rechtstreeks pal noordwaarts doorreisde om, op zijn minst mentaal geruggensteund door hun bezoek aan de heiligste plaats van het christendom, de Duitse Orde te gaan helpen in zijn strijd tegen vermeende heidenen in Litauen. Tussentijds werd door een bode een vermogen aan contanten vanuit Henegouwen aangevoerd, waarmee de graaf Venetiaanse bankiers kon terugbetalen van wie hij op Cyprus *up woecker* (rente 30%) extra reisgeld had geleend. De Turkse slavenhandelaar Nicolao stond borg, tegen courtage uiteraard.

Ook bij de twee andere winterreizen van de graaf richting de Baltische gebieden ontbrak de heer van Brederode. En welgeteld die ene keer dat Hendrik mede ten strijde trok, tegen de Friezen voor een zaak van nationale eer, sneuvelde hij in Gaasterland op 27 september 1345. Evenals de toen 28jarige graaf Willem IV zelf en tal van andere Hollandse edelen viel hij in de Slag bij Warns - een Hollands

drama, maar een hoogtepunt in de geschiedenis der Friese vrijheid. (In Warns staat ter herdenking een gigantische zwerfkei met als opschrift “Liever dood dan slaaf”). Vermoedelijk is Hendriks lichaam in Friesland in de slag gebleven. Als weduwe heeft Isabelle niet lang kunnen genieten van haar met zoveel moeite bevochten toelage. Zij overleed binnen het jaar.